

İdil-Ural'dan
Uzak Doğu ve Türkiye'ye

BİR MUHACERETİN HİKÂYESİ

Anlatan: Saide AKIŞ
Yazan: Yunus Zeyrek

Saide Akış.

Soğuk savaş döneminin sonu görünüyordu. Sovyetler Birliği'nin çeşitli bölgelerinde karışıklıklar başlamıştı. Bu karışıklıklar, 1989 baharında Özbekistan'ın Fergana Vadisi'nde Özbeklerin Ahıska Türklerine saldırılarıyla çok trajik boyutlara ulaşmıştı. O sırada yaşamakta olduğum Almanya'nın Münih şehrinde, bu karışıklıkların ele alındığı bir toplantıya gitmiştim. Münih'ten yayın yapan Amerika'nın Hürriyet Radyosu (Radio Liberty)'nda çalışan Özbek, Kazak, Kırgız, Azerbaycanlı, Tatar, Uygur vs. arkadaşlar çeşitli konuşmalar yaptılar. Özbeklerden biri konuştuğundan sonra ona Fergana olaylarını sorunca aramızda bir tartışma çıktı. Özbek arkadaş, Fergana faciası için Rus-KGB provakasyonu diyor, başka bir şey demiyordu. Yani Özbeklere toz kondurmuyordu. Orada bulunanlardan yaşlı birisi söze karıştı ve sert bir üslûpla dedi ki, "Demek ki Özbeklerin provake edilecek zayıf bir tarafını biliyorlarmış!" Bu söz, tartışmaya nihayet verdi. Bu şahısla yüz yüze geldik, tanıştık: Bu, Aynı Radyo'nun Tatar redaksiyonunda çalışan merhum gazeteci Ali Akış Bey'di. Kendisini, yıllar önce okuduğum İdil-Ural'da Hürriyet Mücadelesi adlı kitabından ismen biliyordum. Kader bizi Münih'te bir araya getirdi.

Ali Akış (Çin, 1918-Ankara, 2010) Bey'le o gün başlayan tanışma, samimî bir dostluğa dönüştü. Kendisiyle yaptığım İdil-Ural röportajı bir İstanbul gazetesinde tefrika edildi.¹ Sonra hatıralarını ve monografisini yazdık.² Akış ailesiyle başlayan bu yakınlık onun Ankara'da yaşayan kardeşleriyle de devam etti. Zaman içinde beş kardeşten iki büyük ağabey ve bir de abla hayata veda etti. Hayattaki iki kız kardeş Saide ve Naciye Hanımlar halen Ankara'da yaşamaktadır.

Akış ailesinin İdil-Ural ülkesinden Uzak Doğu'ya ve oradan da Türkiye'ye uzanan bir muhaceret hikâyesi var. Herhalde bir muhaceret tarihi yazılsa, bunun ilk sayfalarını Türk kavimleri işgal eder. Karadeniz'in kuzeyinde Altınordu Devleti'nin yıkılmasından sonra kurulan Kazan Hanlığı, 1552 yılında Korkunç İvan tarafından yakılıp yıkılarak istilâ edildi. İşte bu tarih ve bu rezil istilâ, Kırım, Kafkas, Türkistan, Balkan ve hatta Anadolu'ya uzanan Rus mezaliminin ilk eşiğidir. Zira bu tarihten itibaren Ruslar, tarih sahnesinde işgal ve istilâcı bir kuvvet olarak görünmüş; başta Türk ülke ve kavimleri olmak üzere birçok milletin kanını ve gözyaşını akıtmışlardır.

1 Yunus Zeyrek, İdil-Ural'dan Bir Mücahit: Ali Akış, Zaman gazetesi, 19-24 Ağustos 1991.

2 Ali Akış, *Aklımda Kalanlar*, Ankara, 2002; Yunus Zeyrek, *Ali Akış/Hayattı ve Faaliyeti*, Ankara, 2003.

Naciye Akış.

Saide Akış, İdil-Ural ülkesinden muhaciretle Uzak Doğu'ya, Mançurya'ya gitmiş bir ailenin kızıdır. Orada dünyaya gelmiş, orada okumuş, savaş yıllarını orada yaşamış ve sonra Türkiye'ye gelmiştir.

Akış ailesinin muhaceret hikâyesini Saide Akış Hanımefendi'nin ağzından dinlemek için Ankara'daki evine gittim. Ben sordum, o anlattı. İşte o mülâkat...

Saide Hanım kısaca ailenizden ve bu ailenin Uzak Doğu'ya gidişinden bahseder misiniz?

Bizim ailemiz, İdil-Ural ülkesinde Penza ilinin Yüne köyündendir. Babam Hüsametdin, annem Latife Hanım'dır. Rusya'da geçim darlığı ve işsizlik yüzünden babam 1916 yılında Sibiry'a, Baykal'a gitmiş. O sırada altın ve diğer ziynet eşyası alıp satmış. Diğer Tatarlar gibi o da ticaretle uğraşır. Sonra, bugün artık Çin'den sayılan Mançurya'ya, Haylar şehrine gitmiş. Bizden önce oraya giden Tatarlar arasına karışmış. Bir yıl sonra memlekete gidip annemi ve henüz bir yaşındaki büyük ağabeyim Aziz'i de alıp Haylar'a getirmiş. Ailemizin Uzak Doğu hayatı böyle başlamış. O sırada Rusya kaynıyormuş. Derken 1917 Rus-Bolşevik İhtilâli kopmuş. Hatta birçok insan memleketten kaçıp oralara gelmiş. Bu düzensiz göçlerde çok hazin olaylar yaşandığını duyardık...

Ya siz ve diğer kardeşler?

Biz beş kardeştik. Aziz ağabeyim 1915'te İdil-Ural'da doğmuştu. Biz Haylar'da dünyaya geldik: Ali ağabeyim (1918), Feride ablam (1921), ben (1923) ve Naciye (1925). Babam 1969'da, annem 1979'da ve iki ağabeyimle Feride ablamız da Ankara'da vefat ettiler.

Babanızdan ve ticaret hayatından bahseder misiniz?

Babam önceleri ziynet eşyası alır satardı. Sonra kumaş ve manifatura ticaretiyle meşgul oldu. Japonya'da da Tatar kolonisi vardı. Kumamoto şehrinde kumaş ve manifatura mağazası olan bir hemşehrimizin yanında çalıştı. Ondan aldığı kumaşları bisikletle taşıyarak okullarda, dairelerde veresiye satardı. Kendisi Japonca da öğrenmişti. Hesabı kitabı bilirdi. Çok dindar bir insandı, namazını ihmal etmezdi.

Yani baba Japonya'da, aile Mançurya'da öyle mi?

Evet. Fakat her yaz gelir birkaç ay bizimle kalır, sonra yine Japonya'ya giderdi. Babam bizim okumamızı çok istiyordu. Annem de bize çok iyi baktı. Esasen rahmetli annem okuma yazma bilen, dinî ve millî duyguları kuvvetli bir insandı. Diyebilirim ki ilk millî hisleri ondan almışızdır. Kendisi Kur'an başta olmak üzere kitap, gazete ve dergi okurdu. Akrabalarla çok uyumlu münasebetleri vardı. Sever ve sevilirdi. Bir gün Rusya'da komünizmin yıkılacağını ve bizim akrabalarımızı göreceğimizi söylerdi. Babam İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcına

kadar Japonya'da ticaretle uğraştı; savaş başlarken 1940'ta yanımıza geldi.

Babanız aileyi niçin Japonya'ya götürmedi?

Japonya'da da bizim hemşehriler vardı fakat henüz onların okulu yoktu. Yaşadığımız Haylar'da ise altı sınıflı bir **Müslüman Türk-Tatar Mektebi** vardı. Burada Kur'an, hadis, din bilgileri, ana dili, tarih, hesap gibi dersler veriliyordu. Hatta ikinci sınıftan itibaren Rusça da vardı. Bütün zorluklara rağmen babam bizim kendi okulumuzda okumamızı istiyordu. Bu sebeple aileyi Japonya'ya götürmedi. Biz orada serbest muhacirdik; bir devletin vatandaşı değildik.

O zamanki hayat şartları kolay değildi diyorsunuz!

Tabii ki hayat çok zordu. Tatarlardan liseyi okuyanlar çok azdı, herkes çalışmak zorundaydı. Biz beş kardeş de Rus lisesini bitirdik. Bu hususta babam örnek gösterilirdi. Hatta Ruslar da çocuklarını okutmaz, ortaokuldan sonra işe verirlerdi. Ben de lisenin son iki sınıfını akşam kısmında okudum; gündüzleri çalıştım. Bu arada Japonca kursuna da gidiyordum. Bir Yahudi şirketinde tercüman olarak çalışıyordum.

Haylar'dan Harbin'e ne zaman ve niçin geldiniz?

Ali ağabeyim 1937'de El-Ezher Üniversitesi'nde okumak için Mısır'a gitti. Biz öğreniydik. O bir daha geri dönmedi; Mısır'dan Polonya'ya geçti. Ayaz İshakî ile çalıştı ve İkinci Büyük Harp başladıktan sonra 1940 yılında Türkiye'ye geldi. O gittikten sonra babam bizi 1938'de ailece Harbin'e taşıdı. Çünkü Haylar küçük bir şehirdi; Harbin daha büyük bir yerdi; Paris, Moskova gibi bir şehirdi. Dolayısıyla imkânları daha çoktu. Zaten savaş başlayınca babam Japonya'dan gelmişti ve bir daha da gitmedi.

Harbin nasıl bir şehirdi?

Harbin, Haylar'dan daha büyük bir şehirdi. Burası her yönden çok canlı bir yerdi. Bu şehrin hayatımızda çok önemli bir yeri var. Haylar'da başladığım Rus Lisesine burada devam ettim. Öğretmenlerimizden bazıları Beyaz Rus subaylarıydı. Onlar komünist değildi. Harbin, bir Çin şehri olmakla beraber birçok millete mensup insan yaşıyordu. Oranın asıl yerlileri Çinlileşmiş Mançular, Japon, Çinli, Rus, Ukraynalı, Yahudi, Ermeni, Gürcü ve bizler... Ukraynalılar,

Saide Akış,
Rus arkadaşı Olâ ile,
22 Temmuz 1945,
Harbin.

asıl Rusya'yı Kiev'de biz kurmuştuk derler ve Rusları sevmezlerdi. Çinliler de asimile ettikleri Mançuları sevmiyorlardı. Her şeye rağmen Harbin, çok huzurlu bir yerdi. Kirada oturuyorduk, ev sahibimiz bir Yahudi'ydi. Burası adeta bir Rus şehriydi. Herkes Rusça konuşuyordu, Çinliler bile... Çin parası kullanılıyordu, Japon yen'i de geçiyordu.

Orada ne okurdunuz? Neşriyatınız ve kültürel faaliyetiniz var mıydı?

Evet, Mugden'de çıkan *Millî Bayrak* gazetesi ile Şakirdler *Tamı* gibi aylık dergi vardı. Ayrıca Ayaz İshakî'nin Berlin'de çıkardığı *Yeni Millî Yol* dergisi de geliyordu. Tokyo'da Matbaa-i İslâmiye vardı; bu matbaada birçok kitap basılırdı.³ Tokyo'da yaşayan Kazanlı din adamı Abdullhay Kurban Ali Hoca, Japonya'da Kur'an ve dinî kitaplar bastırıp gönderiyordu. Onları okuyorduk. Nedense Ayaz Bey'le arası iyi değildi. Ayaz Bey onu Rus taraftarı olarak görüyordu. Hâlbuki Ruslar onu din ve milliyet duygusundan dolayı cezalandırmak üzere Çin'de yakalayıp götürdüler ve hapse attılar; Çelyabinsk hapisanesinde öldü. Mektebimiz, derneğimiz ve camimiz vardı. Dernekte geceler ve müsamereler düzenlenirdi. Hatta hiç unutmam bu programlarda hemşehrimiz Öğretmen Şair

³ Bu matbaa ve burada basılan kitaplarla ilgili bkz. M. Tahir, *Tokyo'da Matbaa-i İslâmiye*, Kazan dergisi, S. 16, Ankara, 1975 (YZ).

Saniye İffet Hanım'ın Oğlumun Şarkısı adlı şu şiiri çok okunurdu:⁴

Ben Atilla'nın oğlu
Göğsüm alev dolu
Dünyada ismim ulu
Geçmişim şanla dolu.

İdil-Ural özeğim
Türkiye göz bebeğim
Türkistan geniş göğsüm
Boşa sönmez dileğim.

Kırım benim kan damarım
Azerbaycan kollarım
Kazak-Kırgız sağ tarafım
Başkurdistan kendi tarafım.

Dinî hayat nasıldı? Meselâ ramazan ayı nasıl yaşanırdı?

Ramazan ayı çok canlı geçirdi. Orucumuzu tutar, teravih namazına giderdik. Okulda zaten Kur'an ve İslâm tarihi dersleri okutulurdu. Bayram namazına gruplar hâlinde ilâhiler söyleyerek ve Kur'an okuyarak gidilirdi. Kandiller kutlanır, Kur'an ve ilâhiler okunurdu. Bayramlarda bize üç gün tatil verilirdi. Müslüman mezarlığı vardı, bayramlarda mezarlıklar ziyaret edilirdi. Cenaze defnedildikten sonra 40 gün ziyaret edilir ve dua okunurdu. Bu hususta Ruslardan veya Japonlardan bir baskı görmedik. Dügünler dernekte yapılırdı. Davetliler düğüne tatlı götürürlerdi. Dügün sahipleri de etli yemekler ikram ederdi. 1945'te komünizm gelmeden önce Rus lisesinden mezun olan Müslüman çocuklarına armağan olarak Kur'an-ı Kerim verilirdi. Ali Ağabeyime verilen Kur'an'ın hazin bir hikâyesi var: Ankara'daki evine giren hırsız Kur'an'ı yırtmış atmıştı. Ağabeyim polise şikâyet ederken, "Bu Kur'an'ı bana Hristiyanlar vermişti, burada Müslüman yırttı!" diye yakınmıştı.

Sizin yaşadığınız yıllarda oralar adeta bir savaş alanıydı değil mi?

Evet, yaşadığımız yerler Çin, Rus ve Japonlar arasında defalarca el değiştirdi. Fakat hayatı bir tehlike ve huzursuzluk yoktu. Asayiş

⁴ Bkz: Naile Binark, *Saniye İffet Ugan (1899-1957)*, Kazan dergisi, S. 20, Ankara, 1977.

"Kızım Naciye'ye 40 yaşının yadığı, 29 Mayıs 1930, Kumamoto Hüsamet'in İbrahimioğlu Akış."

bozulmadı. Nüfus itibariyle Ruslar çoğunluktu. Çarlık zamanında Çin hükümeti demiryolu inşaatını Rusya'ya vermişti. Bu inşaat Sovyet döneminde de aynı şekilde devam etti. İkinci Dünya Savaşı çıkınca Rusya'nın yenileceğini ve İdil-Ural devletinin kurulacağını hayal ediyorduk. Öyle olursa vatanımıza döneceğimizi düşünüyorduk. Hatta bayram kartı gönderenler, gelecek bayramı vatanda kutlama dileklerini de yazıyorlardı. Öyle olmadı, Rusya savaştan galip çıktı. Komşularımız olan Ruslar da bundan memnun olmadılar. Zira onlar komünizme karşıydılar.

Diğer milletlerle münasebetleriniz nasıldı?

Harbin'de Rus-Tatar yakınlığı vardı fakat mesafeliydi. Aralarında evlenme olmazdı. Fakat bazı Başkurt hemşehrilerin birçoğu Rus hanımlarla evlenmişlerdi. Bununla beraber çocuklarını Tatar mektebine gönderiyorlardı.

Dolayısıyla annesi Rus olan çocuklar da bizim kültürümüzle yetişiyordu. Çinli komşularımız kendi hallerinde insanlardı. İyi münasebetlerimiz vardı. Bilhassa Japonlar yüksek ahlâka sahiptiler. Onlar çocukları çok sever hatta onlara oyuncak verirlerdi.

Ayaz İshakî'nin gelişini hatırlıyor musunuz?

Hatırlamam mı? O zaman ilkokul öğrencisiydim, 1934 yılında millî önderimiz Ayaz İshakî Bey bir hey'etle birlikte Haylar'a gelmişti. Bu münasebetle bir gece düzenlendi. Annem bizi de götürdü. Ayaz Bey'in millî muhtevalı konuşmasını dinledik. Tabii ki çok duygulandık, millî hislerimiz uyandı. Orada yüksek tahsil yapmış doktor, mühendis, öğretmen, avukat hemşehrilerimiz vardı. Bunlar Tatar dilini küçümser, hatta çocuklarını Tatar mektebine göndermek istemezlerdi. Ayaz Bey'in gelişi çok şeyi değiştirdi. Onun konuşmasından onlar da etkilendiler. Çocuklarını Tatar mektebine göndermeye başladılar, hatta millî geceler düzenlediler ve Ayaz Bey'in piyeslerini sahneye koydular.

Mançurya uzun bir Japon işgali dönemi yaşadı değil mi?

Evet, Mançurya 1932 yılında Japon idaresine geçti. Hatta Japonlar bir Mançu İmparatoru bile tayin ettiler! Bütün azınlıklara ana dilinde eğitim hakkı verdiler. İkinci Dünya Savaşı sonunda, 1945'te Japonlar çekildiler. Fakat bu çekilişleri

çok düzgün oldu. Bazıları harakiri yapsa da herhangi bir taşkınlıkları olmadı. Onlar çekildikten sonra Ruslar geldi, Sovyet Rus yönetimi başladı. O sırada Harbin'de iş yoktu, bu sebeple tekrar Haylar'a gittik. Burada Naciye ile birlikte bir Rus Göçmen Vatandaşlar Kooperatifinde çalıştık. Rus göçmen ve mühendis aileleri çoktu. Hatta onların çocuklarına okulda "Allahsızlar!" diye sataşmalar oluyordu. Sonra onlar kendi okullarını açtılar! O sırada bize Rus vatandaşlık belgesi verildi. Fakat çok sürmedi, bir yıl sonra Ruslar de çekildi. Çin'e geçti. 1949'da Mao/Çin rejimi başladı. Biz 1951 yılında tekrar Harbin'e geldik.

Savaş sonunda siyasî sınırlar belirlenince orada nasıl bir değişiklik yaşandı?

Harbin'de çok çeşitli milletler vardı. Hitler rejiminden kaçan Yahudiler, Bolşevik rejiminden kaçan Ruslar ve diğer milletler... Savaş sona erince Rusların bir kısmı Rusya'ya döndü. Bizden de birkaç aile döndü. Bilhassa gençler komünizmi bir şey zannederek Sovyetler Birliği'ne gitmek istiyorlardı. Fakat akıllı kesen büyükler oraya dönmek istemiyorlardı. Nitekim gidenlerin birçoğu sürgüne gönderildi. "Sakın buralara dönmeyin!" diye mektup yazanlar da vardı. Birleşmiş Milletler Teşkilâtı arada kalmış olan göçmenlerle ilgilendi, göçmenleri Rus ve Çin komünizminin pençesinden kurtardı. Onların çoğu bu şekilde ABD, Avustralya ve Brezilya'ya gittiler. Biz Türkiye'ye gelmeyi

Şakirtler Tanı:
Mugden İdil-Ural Türk-Tatar
Medeniyeti Cemiyeti karamağında olan
mektepte okuyan şakirtler tarafından çıkarılan
aylık mecmua-1936.

Millî Bayrak dergisi.

Yeni Millî Yol
dergisi.

Ali Akış, 90. Yaş günü, Ankara-2008.

tercih ettik. Türkiye'nin Tokyo Büyükelçiliğinden vize aldık.

Bu yolculuk nasıl geçti?

1953 yılı sonlarında göçmenleri önce Hong-Kong'a taşıdılar. Burada bir ay otelde kaldık. Sovyet Rus pasaportumuzu alıp bize mülteci belgesi verdiler. Hong-Kong'dan uçakla İstanbul'a geldik. Biz Tatarlar tahminen 400 aileydik, hep Türkiye'ye geldik; bazı Kırımlılar ABD'ye gittiler. Yahudiler ABD ve İsrail'e gittiler. Orada bir akrabamız vardı, bir gün onun misafiri olduk. Ertesi günü trenle Ankara'ya hareket ettik. İstasyonda Ali ağabeyim bizi karşıladı.

Ankara'da Türkiye hayatı nasıl başladı?

Geldiğimiz yerlerde müthiş bir açlık ve işsizlik vardı. Babam tedarikliydi. Gelirken Çin el işleri, masa örtüsü, ceket, kumaş ve ziynet eşyası getirmiştik. Ankara'ya gelince onları satarak bir yıl geçindik. Tabii bu arada iş arıyorduk. Fakat Türkiye Türkçemiz iyi değildi, kısa zamanda intibak ettik. Daktilo kursları modaydı. Biz de bu kursa gittik. Demokrat Parti-Menderes zamanıydı. O sırada Amerika'nın askerî yardım kuruluşları vardı. Bizden bazıları onların ailelerinde yardımcı olarak çalıştılar. Amerika'nın Türkiye'deki radar üslerine malzeme dağıtan ve kısa adı TUSLOG olan kuruluşun deposu vardı. 1956 yılında burada daktilograf olarak işe başladım ve sekiz yıl çalıştım.

Birçok milletin içinde yaşamak zorunda kaldınız, dolayısıyla birkaç dille konuştunuz; zor olmadı mı?

Hayata devam etmek için her lisanı öğrenmek mecburiyetindeydik. Hayatımız dil öğrenmekle geçti diyebilirim. Çin'deyken Rusça ve Japonca şarttı. Çinliler bile Rusça konuşuyorlardı. Türkiye'ye gelince Türkiye Türkçesi ve İngilizce öğrendik. İki sene İngilizce kurslarına gittim. Bugün Japonca ve İngilizceyi kısmen unuttum, Rusçayı rahat konuşurum. Naciye çok kitap okurdu, Rusçası hâlâ çok iyidir.

Memuriyet hayatınızı anlatır mısınız?

Artık Türkiye hayatına alışmıştık. Hacettepe'de çalışan halamın kızı vasıtasıyla 1964 yılında Hacettepe Üniversitesinde memuriyete başladım. Bu memuriyetim 13 sene devam etti. Burada tanıdığım birçok hocaları hâlâ hatırlarım: Selahattin Ertürk, Feriha Baymur, Yıldız Kuzgun, İbrahim Ethem Özgüven, Durmuş Ali Özçelik, Cihat Özönder vs. 1970'li yıllarda Türkiye'de siyasî çalkantı ülke huzurunu bozacak boyutlara ulaşmıştı. Biz de bundan etkilendik. Başkan Altan Günalp zamanında, beni 1977'de Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)'ne aldılar. Dört sene de burada çalıştıktan sonra 1981'de emekli oldum. Fakat işimi iyi yaptığımdan dolayı takdir görüyordum ve beni bırakmadılar; emekli olduğum hâlde 12 sene yine çalıştım. İşimi severek ve isteyerek yapıyordum. Çevre ve insanlar da çok iyiydi. Türkiye'deki memuriyet hayatım 37 senedir.

Ankara'da sosyal faaliyetiniz oldu mu?

Tabii, bizim gibi yeni gelen muhacirler, zengin hemşehrimiz Ahmet Veli Menger'in de yardımıyla 1965'te Ankara'da Kazan Kültür ve Yardımlaşma Derneğimizi kurduk. Bu dernekte folklor geceleri ve konferanslar düzenledik. 1970'li yıllarda sağ-sol kavgaları bizim bu faaliyetimizi zayıflatmış olsa da faaliyet devam ediyor. O nesil tükendi artık.

Türkiye'ye Kazanlı birçok aydın gelmiştir. Bunlardan kimleri gördünüz?

Türkiye'ye gelince ünlü hemşehriler Saadet Çağatay, Akdes Nimet Kurat, Ahmet Veli

Menger, Hamit, Zübeyir Koşay, Kemal Lokman, Mahmut Tahir, Ahmet Temir, Sadri Maksudi Arsal ve kızı Adile Ayda Hanımla görüştük. Bunlardan Saadet Çağatay bizi çok sever ve bize gelir giderdi.

İsterseniz biraz da ata yurdu Tataristan üzerine konuşalım.

Rahmetli annem komünizmin yıkılacağına inanırdı. Evet, o göremedi ama söylediği gibi biz gördük. Hatta 1993 yılında Ali ağabeyim Kazan'a davet edildi. Orada doğumunun 75. Yılı münasebetiyle bir program düzenlendi. Bu programa ben de gittim. Tataristan'la çeşitli yönlerden ilişkilerimiz var. Yüksek tahsil için Türkiye'ye gelen gençler bize gelir giderler. Onlara kapımızı her zaman açık tuttuk. Onlarda Türkiye ve Türklük duyguları çok kuvvetlidir; Türkiye ile Tataristan arasındaki ilişkilerin daha da kuvvetlenmesini arzu ediyorlar. 2012 yılında Ankara'da Emek girişinde büyük şâirimiz Abdullah Tukay'ın büstü dikildi. Bu büstün açılışına Tataristan Meclis Başkanı Ferid Muhammedşin gelmişti; derneğimizi de ziyaret etti. Kazan Kültür Derneği'nde millî temayı işleyen konuşmamı çok beğenmiş. Sonra Kazan'dan bir heyet gönderip Tataristan'ın Türkiye Temsilciliği vasıtasıyla bizimle bir röportaj yaptırdı. Bu heyette bir de Rus vardı. Niçin Türkiye'ye

geldiğimizi sordular. 'Komünist rejimden dolayı buraya geldik; Türkiye bize kucak açtı, güvendi ve sorumluluk gerektiren işler verdi. Daha birçok Tatar bilgini Türk üniversitelerinde hocalık yaptılar. Yurdumuzdan uzak düşmüş olsak da dilimizi, dinimizi ve an'anelerimizi unutmadık.' dedik. Kazan'daki hemşehrilerimiz bu sözlerimizden çok memnun olmuşlar. Şu var ki bugün Tataristan'da şehirlilerde Ruslaşma var. Fakat köylerde millî aile hayatımız yaşıyor; Rus etkisi nispeten daha azdır.

Son soru çok özel: Üç kız kardeş niçin evlenmedi?

Hayat mücadelesi... Öyle bir şey düşünmeye fırsat olmadı. Doğrusu hiçbir zaman âh etmedim. Çok şükür güzel bir hayat yaşadık. (Naciye Hanım ise, "Kısmet böyleymiş!" dedi.)

Röportajımızın sonun gelince Saide ve Naciye hanımlardan son sözlerini rica ettim. Naciye Hanım, hiç düşünmeden şöyle dedi: "Türkiye bizim vatanımız, Tataristan canımız, Süyüm Bıke güneşimiz; dünyanın neresinde olsak, Süyüm Bıke'mizin ışığı bizi aydınlatıyor."

Saide Hanım, Tatarların millî şâiri Abdullah Tukay (1886-1913)'ın bir şiirini okudu. Onun Tatarca okuduğu şiiri, Raynur Şakir'in Türkiye Türkçesiyle veriyoruz:

Rus toprağında biz eserli, izliyiz
Tarihinde bir de lekesiz aynayız.
Rus ile muhabbetli bir hayat yaşadık,
Dil, lügat, adet ve ahlâkı değişerek.
Birlikte hayat sürdük biz çok dostane
Biz hep konuştuk zamanı değişerek
Hiç biter mi bu tarihi birliktelik?
Bizim doğduğumuz bir toprağa bağlanıp.
Biz savaşta arslandan güçlüyüz
Biz sulhte attan fazla çalışırız
Şu halkın mı hukuka hakkı yok
Hakkımız ortak vatanda hayli çok.

1913

Рус жирендә без әсәрле, эзле без,
Тарихында бер дә тапсыз көзге без.
Рус белән тормыш кичердек сайрашып,
Тел, лөгәт, гадәт вә әхлак алмашып.
Бергә тормыш, бергәлек чиктән ашып,
Без шаярыштык, вакытлар алмашып.
Нич бетәрме тарихи бу бергәлек? —
Без туган бер жепкә бергә теркәлеп.
Без сугышта юлбарыстан көчлебез,
Без тынычта аттан артык эшлибез.
Шул халыкныңмы хокукка хаккы юк? —
Хаккыбыз уртак ватанда шактый ук!

Габдулла Тукай, «Олуг юбилей мөнәсәбәте илә халык
өмидләре» әсәрәннән өзек, 1913 ел